

HÌNH TƯỢNG NGƯỜI HÙNG TRONG SỬ THI DÂN GIAN NGA

THE IMAGE OF HERO IN RUSSIAN FOLK EPIC

Vũ Thường Linh*

Trường Đại học Sư phạm – Đại học Đà Nẵng¹

*Tác giả liên hệ: vuthuonglinh@gmail.com

(Nhận bài: 21/10/2022; Chấp nhận đăng: 13/12/2022)

Tóm tắt - Bylina là thể loại đặc biệt trong kho tàng văn học dân gian Nga, thể hiện tinh hoa của nghệ thuật dân gian. Trong những bản anh hùng ca ấy chứa đựng sự thật lịch sử, thể hiện quan điểm dân gian về lịch sử, về nghĩa vụ, danh dự, công bằng. Hình tượng trung tâm trong các bylina là người tráng sĩ, người anh hùng với vẻ đẹp của thể chất và trí tuệ, phò trợ quốc vương giữ yên bờ cõi, bảo vệ cuộc sống yên bình của nhân dân. Bài viết của tác giả giới thiệu về thể loại sử thi dân gian Nga, trong đó tập trung tìm hiểu về đẹp của người anh hùng - hình tượng kết tinh những phẩm chất cao đẹp của nhân dân Nga, phân tích nghệ thuật xây dựng hình tượng trung tâm này trong bylina. Qua đó, bài viết làm nổi bật giá trị của các tác phẩm sử thi dân gian, pho sử độc đáo của nhân dân Nga.

Từ khóa - Văn học dân gian; Bylina; anh hùng; chiến công; phiêu lưu

Abstract - Bylina is a special genre of Russian folklore, embodying the essence of folk art. These epics contain historical truth, express folk views on history, duty, honor, justice. The central image in bylina is a hero with physical and intellectual beauty. The heroes support the King to keep the realm, protect the peaceful life of the people. The author's article introduces the genre of Russian folk epics, which focuses on understanding the beauty of the hero - the figure crystallizes the high qualities of the Russian people, analyzes the art of building this central figure in bylina. Thereby, the article highlights the value of the folk epic, special historical works of the Russian people.

Key words - Folklore; Bylina; hero; feat of arms; adventure

1. Đặt vấn đề

Trong kho tàng văn học dân gian Nga, ngoài những thể loại quen thuộc như tục ngữ, truyện cổ tích, câu đố..., còn có một thể loại đặc biệt là *sử thi dân gian*. Đó là những bài ca chiến công, anh hùng ca. Những khúc ca ấy được coi là những trang sử độc đáo của nhân dân Nga trong bao thế kỷ chống ngoại xâm. Ở vị trí trung tâm của cốt truyện là hình tượng người tráng sĩ Nga với vẻ đẹp sáng ngời của thể chất và trí tuệ. Họ chính là kết tinh những phẩm chất cao đẹp của người dân Nga, là người hùng bảo vệ tổ quốc trong công cuộc chống ngoại xâm.

Là một thể loại độc đáo của văn học Nga, tuy nhiên sử thi dân gian Nga chưa được giới thiệu rộng rãi ở Việt Nam. Những thông tin đầu tiên về thể loại này được giáo sư Hoàng Xuân Nhị giới thiệu trong giáo trình “Lịch sử văn học Nga (từ nguồn gốc đến cuối thế kỉ XVIII)” [2]. Nhà nghiên cứu cung cấp thông tin sơ lược về nội dung tư tưởng của những bài ca tráng sĩ, giới thiệu về hai nhân vật tiêu biểu là Ilya Muromets và Vonga qua trích dịch một số đoạn trong các sử thi dân gian ca ngợi hai vị anh hùng. Công trình giới thiệu chi tiết hơn về sử thi dân gian Nga là “Sáng tác thơ ca dân gian Nga” do A.M.Novicova chủ biên [3] (dịch giả Đỗ Hồng Chung chuyển ngữ sang tiếng Việt). Nhà nghiên cứu cung cấp định nghĩa thể loại, giới thiệu tiến trình phát triển của anh hùng ca dân gian từ khi xuất hiện tới thế kỉ XIV, khái quát những đặc điểm nghệ thuật sử thi. Nghiên cứu gần nhất về sử thi dân gian Nga theo khảo sát của tác giả là bài viết của PGS.TS. Trần Thị Phương Phương “Sử thi dân gian Nga (tráng sĩ ca)” [4]. Bài viết mang lại những thông tin sơ lược về nguồn gốc thể loại, đặc điểm về hình thức, kết cấu, nhân vật, đồng thời giới thiệu bản dịch một trích đoạn bài ca về chiến công của tráng sĩ Ilya Murmets. Như vậy, có thể thấy rằng, sử thi dân gian

Nga chưa được các nhà nghiên cứu Việt Nam tiếp cận sâu rộng. Những đặc điểm về cốt truyện, hình tượng nhân vật trung tâm chưa được phân tích kỹ lưỡng.

Căn cứ vào tình hình nghiên cứu nêu trên, sử dụng phương pháp nghiên cứu lịch sử và thi pháp học, bài viết của tác giả giới thiệu khái quát về thể loại sử thi dân gian, đi sâu làm rõ về đẹp của người tráng sĩ Nga, hành trình của tráng sĩ và nghệ thuật xây dựng hình tượng này trong các tác phẩm sử thi dân gian Nga.

2. Kết quả nghiên cứu

2.1. Sử thi dân gian – thể loại đặc biệt của văn học dân gian Nga

Sử thi dân gian được gọi tên bằng thuật ngữ *bylina* (chuyện xảy ra trong quá khứ). Thuật ngữ này được nhà folklore học I.P.Sakharov (1807 – 1863) đưa vào khoa học “những năm 40 thế kỷ XIX” [1, tr.5]. Cơ sở cốt truyện của sử thi dân gian là một biến cố anh hùng, hay một tình huống đặc biệt nào đó của lịch sử Nga. Nhà nghiên cứu Hoàng Xuân Nhị nhận định: “Loại ca này phản ánh cuộc chiến đấu kiên trì, anh dũng của nhân dân Nga, cách đây hơn một nghìn năm, để thống nhất đất nước, kiến lập vương quốc Kiev, - phản ánh tinh thần của nhân dân, thiết tha bảo vệ nền độc lập của mình, bảo vệ quê hương đất nước, mên yêu lao động, căm thù giặc ngoại xâm, hết sức trân trọng những anh hùng vì nước vì dân, vì chính nghĩa” [2, tr.17].

Các bylina cổ xưa nhất kể về những sự kiện của thế kỉ IX, muộn hơn một chút là thế kỉ XIII. Tư tưởng chủ đạo của bylina là bảo vệ Tổ quốc, đoàn kết dân tộc, tập trung mọi lực lượng chống xâm lăng, là tình yêu đất đai, công việc lao động, cuộc sống tự do, hạnh phúc. Nhân dân Nga trong suốt cả ngàn năm đã xây dựng và trân trọng giữ gìn

¹ The University of Danang - University of Science and Education (Vu Thuong Linh)

những bản anh hùng ca đó như “cuốn sách giáo khoa truyền miệng về lịch sử nước nhà” [3, tr.4].

Bylina, cũng như bất cứ thể loại nào của sáng tác dân gian, không được ghi chép thành văn bản tác phẩm. Chúng được truyền miệng, và trong quá trình lưu truyền đó sản sinh ra các dị bản. Không thể thống kê chính xác được số lượng các dị bản của mỗi bylina.

Các nhà nghiên cứu thường chia bylina theo vùng nơi diễn ra các sự kiện, theo đó có nhóm sử thi Kiev và sử thi Novgorod.

Trong nhóm *sử thi Kiev*, bức tranh thế giới sử thi được phản ánh là nước Nga cổ Kiev. Các tráng sĩ đến Kiev để phụng sự quốc vương Vladimir, bảo vệ quốc vương khỏi các thế lực thù địch. Nhóm sử thi này thường là các sử thi anh hùng. Nhân vật chính của các bylina thuộc nhóm sử thi Kiev là ba vị tráng sĩ: Ilya Muromets, Dobrynya Nikitich và Aliosa Popovitch; bá tước Volga...

Nhóm *sử thi Novgorod* là các sử thi với đề tài sinh hoạt. Nhân vật của nhóm sử thi này là các thương gia, lãnh chúa, nông dân, nhạc công (Sadko, Vasili Buslaev...).

Nhóm sử thi mang các đặc điểm thần thoại (được gọi là *sử thi thần thoại* - mifologicheskie byliny) được tách thành nhóm riêng.

Bức tranh thế giới được tái hiện trong các sử thi dân gian là toàn bộ lãnh thổ nước Nga với những đỉnh núi cao, thảo nguyên tươi xanh, những cánh rừng thẳm. Thế giới sử thi tươi sáng và tràn đầy ánh nắng, nhưng lại bị đe dọa bởi sức mạnh của kẻ thù: Mây đen kéo đến, sương mù, giông tố, mặt trời và những vì sao bị che khuất bởi bóng dáng của vô khối đạo quân xâm lược. Đó là thế giới với sự đối đầu của cái thiện và cái ác, của những thế lực bóng tối và ánh sáng. Các tráng sĩ chiến đấu với cái ác và vũ lực. Không có cuộc đấu tranh này thì cũng không thể có thế giới sử thi.

Sử thi dân gian Nga phản ánh lịch sử nước Nga thời kì quốc gia cổ Kiev, với những cuộc xâm lăng của quân Mông Cổ Tatar, Ba Lan... Trong các sử thi dân gian có rất nhiều dấu chỉ lịch sử có thực, ví dụ: Các chi tiết miêu tả trang phục, vũ khí của các chiến binh (kiếm, khiên, mác, mũ, áo giáp). Tên gọi các thành phố cũng đều có thực: Kiev, Chernigov, Murom, Galits, và nhiều thành phố khác của nước Nga cổ.

Bylina mang những đặc trưng thể loại nhất định, về hình thức nghệ thuật cũng như kết cấu. Nhà nghiên cứu Putilova B.N. nhận định về đặc điểm của bylina như sau: “Những dấu hiệu chung nhất của các bylina là tính chất sử thi, tức là bắt buộc phải có cốt truyện, nhân vật phi thường (thường là các tráng sĩ), tính mở, tính phổ biến của sự kiện được kể tạo cho tác phẩm một dung lượng đáng kể (đôi khi đạt đến hơn 500 câu thơ); Văn phong đặc trưng, lối dựng truyện và cách miêu tả nhân vật đặc biệt... Những dấu hiệu “bên ngoài” này thống nhất một cách hữu cơ với các đặc trưng bên trong của thể loại – nội dung nghệ thuật, mối quan hệ với hiện thực, kết cấu” [1, tr.5].

Về kết cấu, mỗi sử thi dân gian gồm có ba phần chính: phần mở đầu, phần tự sự, phần kết. Phần mở đầu nhằm thu hút sự chú ý của thính giả đến câu chuyện sắp được kể, giới thiệu địa điểm, thời gian diễn ra các sự kiện. Chẳng hạn, trong các sử thi thuộc nhóm Kiev thường mô tả buổi yến

tiệc do quốc vương Vladimir chiêu đãi, nơi đó các tráng sĩ thi nhau khoe tài năng, chiến công của mình. Phần tự sự kể về cuộc phiêu lưu của tráng sĩ cùng tùy tùng. Tiếng thơ ngân nga xen lẫn tiếng đàn, nghệ nhân kể lại thông thả, chi tiết, lần lượt theo trình tự diễn biến. Trong phần kết, hoặc là sự ám chỉ các phần thưởng, hoặc nhắc đến biển, chẳng hạn như: “Và họ kể câu chuyện về chàng Dobrynya/ để làm cho biển lặng/ và để an ủi các bạn, hồi những con người từ tế” [4].

Sử thi dân gian Nga được kể dưới hình thức lời ca. Người nghệ sĩ dân gian thường kể với tốc độ chậm rãi, không vội vã đi tới hồi kết. Đôi khi nghệ nhân dừng lại giữa chừng để nhớ lại những chi tiết về nhân vật anh hùng trong câu chuyện đang kể, bổ sung thêm những chi tiết mới, nhằm làm cho tác phẩm sử thi đẹp hơn, xuất sắc hơn. Người nghệ nhân không chỉ đơn thuần là người biểu diễn tác phẩm dân gian, mà đồng thời còn là người sáng tạo thêm cho tác phẩm. Người nghệ sĩ dân gian muốn cho khán giả ghi nhớ và hiểu tường tận tác phẩm sử thi. Vì vậy, họ không bao giờ làm xáo trộn các sự kiện mà kể lại toàn bộ diễn biến cốt truyện theo một trình tự nghiêm ngặt.

Sử thi dân gian là tác phẩm được sáng tác với thể thơ không có vần, nhưng là thể thơ có những đặc điểm nhất định, khác với thơ tự do, với nhịp điệu đặc biệt, sự kết hợp giữa các trọng âm ở âm tiết tạo nên nét riêng của thể thơ. Độ dài có thể thay đổi tùy bài, nhưng thường khoảng 300 đến 400 câu thơ.

2.2. Hình tượng người anh hùng - hiện thân của lí tưởng nhân dân

2.2.1. Những người anh hùng bảo vệ bờ cõi nước Nga

Nhân vật chính của sử thi dân gian là những người tráng sĩ. Họ là hiện thân của lí tưởng về con người quả cảm, trung thành với tổ quốc và nhân dân.

Các tráng sĩ (bogatyri) của nhóm sử thi thần thoại là các anh hùng “thế hệ già” (starshie bogatyri), còn các tráng sĩ của nhóm sử thi Kiev là anh hùng “thế hệ trẻ” (mladshie bogatyri). Các nhân vật của nhóm Novgorod thì không được gọi là tráng sĩ.

Xét theo tên gọi, những nhân vật sử thi “thế hệ già” như Svyatogor, Dunai, Volkh (hay Volga), Potoka,... là hiện thân của các lực lượng tự nhiên (núi, sông, suối...), có liên quan đến những tín ngưỡng thờ thần linh của người Slav cổ xưa. Một trong những anh hùng cổ xưa nhất của thế hệ già là Svyatogor, ngự trị trên ngọn núi thiêng, muốn truyền sức mạnh của mình cho Ilya Muromets. Tuy nhiên, chàng Ilya từ chối nhận toàn bộ sức mạnh của Svyatogor, chỉ xin nhận một nửa. Những người hùng còn lại trong bộ ba anh hùng của nhóm thế hệ già là Volkh Vseslavitch và Mikhailo Potyk. Những người hùng này bất khả chiến bại, họ không có đối thủ nào mạnh hơn ngoài Mẹ Đất.

Hình tượng người anh hùng trong các sử thi dân gian được ca ngợi với những phẩm chất tốt đẹp: Tinh thần dũng cảm, xả thân trong cuộc chiến với kẻ thù độc ác; Lòng trung thành, tận tụy với Tổ quốc; Tinh thần nhân đạo, bảo vệ những người vợ góa, con côi; Dù lập được nhiều chiến công nhưng vô cùng khiêm tốn; Đức độ trong sạch, không màng danh lợi. Mỗi anh hùng đều có một tài năng nổi trội nào đó: Tài bắn cung, giỏi chơi cờ, tài đánh đàn... Đó chính

là điểm khác biệt của mỗi anh hùng, làm cho họ nổi bật giữa đám đông, đồng thời nổi bật lên ở trung tâm của cốt truyện. Ví dụ: Ilya Muromets có sức mạnh phi thường, Sadko nổi tiếng với tài nghệ chơi đàn hạc xuất chúng.

Thường thường trong các sử thi dân gian Nga chỉ có một số tương đối ít các nhân vật hoạt động, trong số đó chỉ có ba nhân vật chiếm vị trí trung tâm: Ilya Muromets, Dobrynya Nikitich và Aliosa Popovitch. Mỗi người trong số họ mang những đặc điểm riêng biệt về tính cách.

Dobrynya Nikitich là một chiến binh hùng mạnh, dũng cảm, nổi danh là anh hùng diệt rắn, sinh ở vùng Ryazan (Đây là nhân vật được xem là có nguyên mẫu lịch sử: là chú của quốc vương Vladimir). Chàng cũng là người lịch thiệp, “có văn hóa” nhất trong các tráng sĩ Nga (cái tên Dobrynya bắt nguồn từ “dobry” – tử tế, tốt bụng; Chàng hát rất hay, vừa hát vừa đệm đàn guxli, biết đọc biết viết, bắn tên giỏi,...). Chàng còn là một nhà ngoại giao, được quốc vương Vladimir giao những trọng trách đặc biệt về ngoại giao. Những truyện liên quan đến nhân vật này là: Dobrynya và con rắn, Dobrynya và Vasily Kazemirovich, Trận đánh của Dobrynya với Dunai, Dobrynya và Marinka, Dobrynya và Aliosha.

Ilya Muromets là hiện thân của sức mạnh. Đây là tráng sĩ hùng mạnh nhất sau Núi Thiêng, một anh hùng thế hệ già. Chàng lập được nhiều chiến công như thắng tên Họa Mi tướng cướp, đặc biệt việc đánh bại tên Idolichsh (kẻ đã bao vây Kiev, cấm dân hành khát và thờ Chúa) đã khiến Ilya trở thành người bảo vệ đức tin Thiên Chúa giáo. Tuy nhiên, mối quan hệ của chàng với quốc vương Vladimir không được êm ả. Chàng tráng sĩ nguồn gốc nông dân không được trọng vọng đúng mức, người ta thường quên ban tặng bổng lộc cho chàng, không cho chàng ngôi vị trí danh dự trong các yến tiệc. Chàng nổi loạn và bị giam vào trong ngục bảy năm, bị bỏ đói. Khi quân Tatar xâm lược, quốc vương buộc phải cầu cứu Ilya giúp đỡ. Chàng đã tập hợp các tráng sĩ và xông trận, đánh tan quân thù, buộc chúng phải thế không bao giờ được trở lại đất Nga.

Aliosa Popovitch là tráng sĩ trẻ nhất trong bộ ba nổi tiếng của nhóm sử thi Kiev. Chàng là hiện thân của tài thao lược, nhanh trí, khéo léo. Chiến công nổi bật của Aliosa là việc đánh bại tên Tugarin Zmeevich (con trai của Rắn).

Hình tượng bất hủ của những người tráng sĩ và những chiến công lẫy lừng của họ là sự kết tinh trong một con người khả năng và sức mạnh của toàn dân tộc.

Cơ sở của cốt truyện trong sử thi dân gian thường là cuộc đối đầu giữa các tráng sĩ với các thế lực đối địch. Điều này thường được báo trước ngay ở tên của sử thi, ví dụ: *Ilya Muromets và tên Họa Mi tướng cướp; Dobrynya và con rắn*.

Các tráng sĩ và kẻ thù ngoại bang thường đối lập nhau không chỉ qua đặc điểm về tộc người, tôn giáo. Họ được đặt trong sự tương phản về những phẩm chất đạo đức. Các tráng sĩ là những người tốt bụng, công bằng, trọng danh dự, yêu chuộng hòa bình, khiêm tốn. Còn kẻ thù của họ thường là những kẻ độc ác, tàn bạo, hiếu chiến, kiêu ngạo và nham hiểm. Lúc đầu, nhân vật tráng sĩ có thể đang bệnh tật, bơ vơ, hoặc có thể còn quá trẻ, thiếu kinh nghiệm, chẳng ai tin vào sự dũng cảm của chàng, trong

khi kẻ thù của chàng, ngược lại, là người có sức mạnh và quyền lực phi thường. Hắn to lớn khủng khiếp và hết sức phàm ăn (như Tugarin), hay tiếng hét của hắn có thể phá hủy mọi thứ (như tên Họa mi- Tướng cướp). Mọi người đều sợ hắn, đều bị hắn áp đảo. Nếu kẻ thù có “đôi mắt to”, có “cái đầu kinh khủng”, nếu lực lượng của chúng “chó xối xám ba ngày chạy vòng quanh chưa xong” thì người tráng sĩ Nga có vũ khí khủng khiếp không gì thắng nổi như “thanh kiếm tôi bằng thép đặc biệt”, “chiếc gậy nặng chín mươi pút”, “cây cung lớn”, “thanh gươm nhọn”... [3, tr. 37]. Khi đụng độ với kẻ thù, chàng tráng sĩ chẳng những chiến thắng đối thủ mà thường còn “đánh tan tành” cả một đạo quân thù địch.

2.2.2. Nghệ thuật xây dựng hình tượng người anh hùng

Cốt truyện sử thi kể về những chiến công của các tráng sĩ. Ở tâm điểm chú ý của người kể chuyện là một người tráng sĩ nào đó. Trong tác phẩm sử thi sử dụng thủ pháp làm nổi bật nhân vật chính. Thủ pháp này thường được thể hiện ngay từ đầu tác phẩm.

Trong một tác phẩm sử thi tất cả các phương tiện ngôn ngữ đều tập trung xây dựng hình tượng người tráng sĩ. Để chiến thắng được kẻ địch đáng sợ, người tráng sĩ phải sở hữu một sức mạnh phi thường. Để làm nổi bật sức mạnh của người tráng sĩ trong các tác phẩm sử thi dân gian thường sử dụng rộng rãi thủ pháp **cường điệu**.

Ví dụ:

*Nghe nói vậy, Ilya nổi dóa
Tóm lấy đầu tên Họa Mi dúi trá
Lôi hắn ra tận ngoài phía sân châu
Ném hắn bay qua cả ngọn cây cao
Suýt chạm tới đám mây trên trời thẳm
Ròi quăng xuống tận đất đen ướt ảm
Cứ như vậy, tóm lấy hắn nhiều lần
Họa Mi kia xương cốt gãy nát tan. [4]*

Hay:

*Ngựa vọt vươn lên xa rời mặt đất:
Ngựa phi nhanh cao hơn ngọn cây cao,
Ngựa lướt nhanh sát kề chòm mây nhẹ. [2, tr.19]*

Đối thoại đóng vai trò đáng kể trong các sử thi dân gian, làm tăng tính kịch của cốt truyện, góp phần khắc họa nhân vật, làm sáng rõ những suy nghĩ và xúc cảm của nhân vật.

Thủ pháp **trùng điệp** đóng vai trò quan trọng trong các sử thi dân gian. Nhờ hệ thống trùng điệp mà câu chuyện diễn ra chậm rãi, đó là cách trì hoãn trong bylina, tạo cho việc trình diễn bylina một vẻ trang trọng, nhịp nhàng đặc biệt, sự bình thản sử thi và sự hùng tráng. Các kiểu trùng điệp thường được sử dụng là trùng điệp đoạn, lời nhân vật, motip, hình tượng, thành phần cốt truyện, cảnh... Thông thường người kể chuyện sử dụng lối trùng điệp ba lần, cũng có thể là hai lần. Ví dụ: Tráng sĩ ba lần thách thức kẻ thù giao đấu, ba lần chiến đấu với kẻ thù, vượt qua được ba trở ngại... Những cảnh riêng biệt được lặp lại ba lần: Trong bylina nói về Micula Xelianhinovits, quốc vương Vonga ba ngày đi theo người thợ cày kỳ diệu; Trong bylina nói về Dobrynya và Aliosa thì ba lần nhắc lại khoảng thời gian mà

vợ Dobrynya chờ chồng... Nhằm mục đích làm nổi bật nhân vật tráng sĩ, tên của họ cũng được đặc biệt nhắc lại: *Con trai Ivan, Ilya Muromets; Hỡi Muromets, con trai của Ivan; Ilya con của Ivan...* Xuyên suốt nhóm sử thi Kiev thường thấy xuất hiện trở đi trở lại hình tượng quốc vương Vladimir, thành phố Kiev, các tráng sĩ...

So sánh cũng là một phương tiện quan trọng để khắc họa các nhân vật tráng sĩ. Phương tiện này được dùng dưới dạng so sánh trực tiếp hoặc gián tiếp. Ví dụ: *Ivan khóc như dòng sông trôi* [3, tr.40]. Một kiểu so sánh thường gặp trong các bylina là so sánh phủ định, được sử dụng để nhấn mạnh sự trùng hợp những dấu hiệu cơ bản của các hiện tượng được đưa ra so sánh:

Không phải hai chú voi lang thang trên đồng quang

Không phải hai cây sồi ướn nghiêng ngả

Hai tráng sĩ đi vợ vẫn lang thang. [3, tr.41]

Nhằm nhấn mạnh, làm nổi bật những phẩm chất chủ yếu của các tráng sĩ, trong bylina sử dụng các **định ngữ**, chẳng hạn: “quang vinh”, “hùng dũng”, “khỏe mạnh”, ... Vũ khí của người anh hùng được miêu tả bằng những định ngữ cố định: “thanh gươm tráng sĩ”, “thanh kiếm sắc”, “chiếc gậy sắt”, “mũi tên nung đỏ”, ...

Đặc trưng của phương tiện xây dựng hình tượng người anh hùng trong các bylina do tư duy nghệ thuật của nhân dân quy định. Nhà nghiên cứu A.M. Novicova nhận định: “Tư duy này là sự kết hợp kỳ diệu của chủ nghĩa hiện thực sáng suốt với chủ nghĩa lý tưởng trong việc đánh giá những hiện tượng đời sống. Qua việc sáng tạo bylina thể hiện rõ tài năng nghệ thuật vô cùng to lớn của nhân dân Nga” [3, tr.41-42].

2.3. Các thành phần cốt truyện – hành trình của người anh hùng

Cốt truyện sử thi thường tập trung tái hiện hành trình của người tráng sĩ. Qua khảo sát một số bylina tiêu biểu, tác giả nhận thấy, hành trình của người tráng sĩ trải qua các giai đoạn như sau:

- Thời thơ ấu của các tráng sĩ

Bylina về tráng sĩ Ilya Muromets kể rằng chàng là con trai của một nông dân, bị ốm đau, bại liệt ngồi trên bếp lò “ba mươi ba năm”. Một ngày kia những người hành khất đến nhà và chữa lành bệnh cho chàng, truyền cho chàng sức mạnh tráng sĩ.

- Nhận được sức mạnh/ của cải và xây dựng lực lượng

Về việc Ilya Muromets nhận được sức mạnh, bylina kể rằng: Chàng Ilya chọn đi theo con đường mà được dự đoán là sẽ trở nên giàu có; Nhìn thấy tảng đá trên đường, chàng nhắc lên và thấy cả một kho báu dưới tảng đá. Ilya nhận được sức mạnh nhờ uống nước của những người hành khất – lần thứ nhất nhận được một phần sức mạnh, uống lần thứ hai nhận được sức mạnh tráng sĩ. Những người hành hương

đặt tên tráng sĩ cho Ilya và nói rằng chàng sẽ không bị chết trong chiến trận.

- Xung đột quân sự

Các bylina kể về cuộc chiến của người anh hùng với kẻ thù có phép lạ (Ilya Muromets đánh thắng tên Họa Mi-Tướng cướp). Tráng sĩ có thể đóng giả làm hành khất (mặc trang phục của người hành khất) đánh bại quái vật (Ilya Muromets và Idolishe). Có những bylina kể về việc người anh hùng chiến thắng quân giặc, bị bắt làm tù binh nhưng đã trốn thoát (Ilya Muromets và vua Kalin; Ilya Muromets và Badan)...

- Mâu thuẫn và đối địch

Bylina thường kể về mâu thuẫn giữa các tráng sĩ với nhau do cãi vã (Dobrynia Nikitich và Ilya Muromets). Ngoài ra, mâu thuẫn có thể nảy sinh giữa tráng sĩ với quốc vương: Ilya Muromets không được trọng vọng đúng mức, người ta thường quên ban tặng bổng lộc cho chàng, không cho chàng ngồi vị trí danh dự trong các yến tiệc. Chàng nổi loạn và bị giam vào trong ngục bảy năm, bị bỏ đói.

- Cái chết của người anh hùng

Bylina về người anh hùng Ilya Muromets kể rằng sau khi chia tài sản, xây nhà thờ, chàng Ilya đi đến vùng núi đá và bị hóa đá. Còn bylina về Dunai Ivanovits kể về việc ông tự sát, máu biến thành sông.

3. Kết luận

Hình tượng người anh hùng trong sử thi dân gian Nga là sự tổng hợp, là hiện thân của sức mạnh toàn dân tộc. Ngợi ca những người tráng sĩ, các tác phẩm sử thi dân gian Nga kêu gọi lập chiến công vì vinh quang của Tổ quốc, động viên tinh thần người dân Nga, giúp họ vững vàng hơn trong những năm tháng đất nước khó khăn; Giáo dục lòng yêu nước, căm thù những kẻ âm mưu chế ngự đất nước bằng lửa và gươm. Nhiệm vụ của sử thi dân gian không phải nhằm làm người nghe bất ngờ trước một sự tình cờ nào đó, mà là để nhắc nhở về lí tưởng, và người nghe lại một lần nữa sẽ khâm phục sức mạnh, sự thông thái, tinh thần hi sinh, xả thân vì nghĩa lớn của các nhân vật sử thi.

Lời cảm ơn: Nghiên cứu này được tài trợ bởi Bộ Giáo dục và Đào tạo trong đề tài có mã số B2021.DNA.04.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Kiselov V.S. *Tuyển tập sử thi dân gian*, NXB Nhà văn Xô viết, 1986.
- [2] Hoàng X.N. *Lịch sử văn học Nga (từ nguồn gốc đến cuối thế kỷ XVIII)*, NXB Sự thật, 1957.
- [3] Novicova A.M. *Sáng tác thơ ca dân gian Nga*. Tập II, NXB Đại học và Trung học chuyên nghiệp, 1983.
- [4] Trần Thị Phương Phương, “Sử thi dân gian Nga (tráng sĩ ca)”, <http://khoavanhoc-ngonngu.edu.vn>, 2009, [Online] Available: <http://khoavanhoc-ngonngu.edu.vn/nghien-cuu/van-hoc-nuoc-ngoai-va-van-hoc-so-sanh/670-s-thi-dan-gian-nga-trang-s-ca.html>, Ngày truy cập: 12/4/2022.